

1844-1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Kütahya Sancağı Gediz Kazası Muhipler Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı

The Social and Economic Structure of Muhipler Village Gediz District Kütahya Sanjak According to the Temettuat Book dated 1844-1845

Kevser DEĞİRMENCİ

Dumlupınar Üniversitesi, Tarih Bölümü

kevser.degirmenci@dpu.edu.tr

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-4464-7928

Öz

XIX. yy.da Tanzimat reformları çerçevesinde vergi alanında reform yapılması konusu gündeme gelmiştir. Bu amaçla devlet, gelirleri kontrol altına almak ve vergi mükelleflerini tespit etmek için ülke genelinde sayımlar yaptırmış; Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde yaşayanların sahip oldukları emlak, arazi, hayvan ve elde ettikleri ürün miktarları defterlere kaydedilmiştir. Temettuat Defterleri olarak adlandırılan bu defterler, XIX. yy. Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihi açısından son derece önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Bu çalışmada, H.1260-1261/M. 1844-1845 yılında Hüdavendigâr eyaleti, Kütahya sancağı Gediz kazasına bağlı bir köy olan Muhipler'in 7892 numaralı Temettuat Defterinden faydalanılarak, sosyal ve ekonomik yapısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Böylelikle Batı Anadolu'da meskûn bir köy ölçeğinde XIX. yy. Osmanlı maliyesi hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Gediz, Muhipler, Temettuat, Vergi.

Abstract

In the XIX century, within the framework of the Tanzimat reforms, the issue of reform in the field of tax came to the fore. For this purpose, the state has made nationwide censuses to control revenues and identify taxpayers. The amount of real estate, land, animals and the products they have acquired by those living in the regions where the Tanzimat is applied were recorded in the books. These books, called Temettuat Notebooks, contains extremely important information in terms of Ottoman social and economic history.

In this study, in H.1260-1261/M. 1844-1845, it was aimed to reveal the social and economic structure of Muhipler, which is a village in the District of Hudavendigâr, Kütahya Sanjak, Gediz District, with the Dividend Book numbered 7892. Thus, the an evaluation has been made about XIX yy. the Ottoman finance.

Keywords: Kütahya, Gediz, Muhipler, Temettuat, Tax.

Giriş

Osmanlı iktisat ve sosyal tarih araştırmaları için çok zengin bir kaynak potansiyeli taşıyan “*Emlak, Arazi, Hayvanat ve Temettuat Tahrir Defterleri*” kısaca “*Temettuat Defterleri*” olarak adlandırılır.¹ Temettuat, temettu’ çoğulu olup; kâr etme, fayda görme, kazanç sağlama anlamındadır.² Maliye Varidat Kalemi Defterlerinden olan Temettuat Defterleri, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunmaktadır. 1988 yılında tasnif edilmiş ve 17.747 defter, 9 katalog içinde toplanmıştır. İlk temettuat sayımı 1840 yılında, ikincisi 1844-1845 yıllarında yapılmıştır.³ Temettuat kayıtları, XIX. yy. Osmanlı sosyo-iktisat tarihi için çok önemli veriler ihtiva etmektedir.⁴

¹ Güran 2000, 75

² Sami 1317, 437

³ Kütükoğlu 1995, 395.

⁴ Bugüne kadar Temettuat defterlerinin tanıtıldığı ve temettuat kayıtları esas alınarak yapılan pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların öncü olanlarından bazıları burada zikretmek gerekirse: Güran. (1985). XIX. yy. Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri; Güran. (1998). 19.yy. Osmanlı Tarımı; Güran. (2000). 19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri; Kütükoğlu (1995). Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri; Öztürk. (1996). Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik; Öztürk. (2000). Temettuat Tahrirleri; Öztürk. (2003). Türkiye’de Temettuat Çalışmaları.

1844-1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Kütahya Sancağı Gediz Kazası Muhipler Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Tanzimat döneminde önceleri farklı isimler altında alınan vergiler tek bir isim altında toplanmak istenmiştir. Bunun için hane reislerinin gelirlerini tespit etmek amacı ile temettuat sayımları yapılmıştır. Tanzimat'ın ilanından sonra 1840 yılında çıkarılan bir talimatname ile muhassıllar nezaretinde her mahalle ve köyde halkın isim ve lakabları, çiftçinin emlak ve arazisi ile hayvanlarının miktarı, esnaf ve tüccarın yıllık gelirlerinin kaydedildiği defterlerin tutulması emredilmiştir. 1842 yılında yapılan bir değişiklik ile muhassıllık kaldırılmış, kayıtların tutulmasında muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sâni ile köy imamı sorumlu tutulmuştur. Bazı defterlerin sonunda bunların mühürleri yer almaktadır.⁵ Çalışmamıza konu olan Muhipler köyüne ait Temettuat Defterinin sonunda muhtar-ı evvel, muhtar-ı sâni ve köy imamının mühürleri bulunmaktadır.

Temettuat Defteri kayıtları sancaklar esas alınarak düzenlenmiştir. Alt idari birim olarak kaza ve nahiyeler yazılmıştır. Önce mahalleler sonra köy ve mezralar kaydedilmiştir. Kayda defterin ilk sayfasının en başında eyalet, sancak, kaza, varsa mahalle ya da köyün adı yazılarak başlanmıştır.⁶ Çalışmamızın konusu olan Muhipler köyü Temettuat Defterinin en başında da “*Kütahya Sancağına tabi Gedos kazasında Muhibler karyesinin emlak ve arâzi ve temettu'âtı defterini mübeyyin defteridir*” ibaresi mevcuttur.

Defterlerde her haneye birden itibaren numara verilmiştir. *Hane ve numara* ibaresi altına numaralar yazılmıştır. Hane numarası defterde kayıtlı kaçınıcı hane olduğunu, numara ise hane içinde kaçınıcı aile olduğunu göstermektedir.⁷ Muhipler köyünde hane numarası aynı olan dört aile vardır. Örneğin, 67/1 hanede kayıtlı olan *Bekiroğlu Bekir bin Ömer*'den hemen sonra kardeşi *Merkum Bekirinoğlu Mustafa bin Bekir* adı ile 67/2 numaralı haneye kaydedilmiştir. Fakat bazı hanelerde bu sıralamaya her zaman uyulmadığı görülmüştür. Şöyle ki, 65/1 ve 65/3 numaralı haneler deftere kaydedilirken, 65/2 numaralı hane kaydına rastlanmamıştır. Yine 90/1 numaralı haneden sonra gelen haneye 91/1 numarası yazılması gerekirken sehven 55/1 numarası verilmiştir. Bazı hane numaralarının da mükerrer kaydedildiği tespit edilmiştir. Bu ve buna benzer durumların defterlerde rastlanan kayıt hatalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Defterlere kayıt yapılırken muhtar ve imamlar genellikle ilk hanede yer almıştır. Fakat bazı kayıtlarda buna uyulmadığı tespit edilmiştir.⁸ Nitekim çalışmamızın konusu olan Muhiplere ait Temettuat kayıtlarında da imam ve muhtarın ilk hanede kayıtlı olmadığı saptanmıştır. Köyün imamı 4/1 numaralı hanede, muhtar ise 7/1 numaralı hanede kayıtlıdır.

Temettuat kayıtlarında hane reisinin adı, lakabı, mesleği yazılırken, bazen de tarifi yapılmıştır.⁹ Ayrıca bir önceki yıl ödediği vergi miktarı da belirtilmiştir.¹⁰ Kayıtlarda hane reislerinin emlak, arazi ve gayrimenkulleri, sahip oldukları hayvanları ve bütün bunlardan elde ettiği gelirler de tek tek yazılmıştır.¹¹ Hane reislerinin bu gelirlerinden devlete ödedikleri vergi miktarları ve çeşitleri de defterlere kaydedilmiştir.

Çalışmanın ana kaynağı Muhipler köyüne ait 1844-1845 yıllarında tutulmuş olan 7892 numaralı Temettuat Defteri'dir. Söz konusu defter T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Maliye Varidat (ML.VRD. TMT. d.) kalemı içinde yer almaktadır. Temettuat Defterinin eni 19 cm, boyu da 52 cm olup toplam 44 sayfadır. Başlangıç tarihi H.1260, bitiş tarihi ise H.1261 yılıdır. Fiziki durumu ciltsiz ve ebrusuzdur. 1, 37-43. sayfalar boştur. Defterde kullanılan yazı çeşidi rik'adır. Defter kapağında o defterin hangi köye ait olduğu belirtilmiştir.¹²

⁵ Kütükoğlu 1995, 395-398

⁶ Kütükoğlu 1995, 397; Kolay 2012, 62.

⁷ Kütükoğlu 1995, 398; Kolay 2012, 64.

⁸ Benzer çalışmalarda da aynı durum söz konusudur. Büyükçekmece'ye ait Temettuat defterinde de imam ve muhtar ilk hanede yer almamaktadır. Kolay 2017, 72.

⁹ Bizim incelediğimiz defterde hane reislerinin tarifine rastlanmamıştır.

¹⁰ Adıyke 2000, 771.

¹¹ Kolay 2012, 64.

¹² BOA MLV. VRD. TMT.d.nr.7892.

Çalışmada bahsi geçen kaynak esas alınarak Muhipler¹³ köyünün 19 yy.'ın ortalarında sosyo-ekonomik durumu ortaya konulmaya çalışılırken aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısı bu köy ölçeğinde izah edilmeye gayret edilmiştir. Bu çerçevede Muhipler köyüne ait Temettuat kayıtları esas alınarak öncelikle köyün nüfus yapısı, aile ve şahıs adları, meslek bilgileri irdelenmiştir. Köyde yaşayan şahısların arazi miktarları, bu arazilerden elde ettikleri ürünler, sahip oldukları hayvan türleri ve miktarları ile kazançları tek tek ele alınmıştır. Bütün bu gelirlerin karşılığında devlete ne kadar vergi verdikleri tespit edilmiştir. Böylelikle Muhipler köyünün ödediği bu vergiler ile devlet bütçesine olan katkısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Nüfus Bilgileri

Muhipler köyünün Osmanlı dönemine ait nüfus bilgisine dair ilk verilere tahrir¹⁴ kayıtlarından ulaşılmaktadır. Esasen tahrirler mali ve askeri kaygılar ile yapılmış olup nüfus sayımı niteliğinde değildir.¹⁵ Fakat yine de bütün eksikliklerine rağmen bölgenin nüfusuna ait tahmini bilgiler ortaya konulabilir.¹⁶ Bu anlamda Muhipler köyünün ulaşılabilen en eski kayıtlarına göre 1571 yılındaki tahmini nüfusu 362 kişidir.¹⁷

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı teşebbüsü Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile başlamış fakat Rus harbi dolayısıyla tamamlanamamıştır. Bu anlamda ilk nüfus sayımı 1831 yılında savaşın sona ermesine müteakip yapılmıştır. Anadolu ve Rumeli sancaklarında ve kasabalarında başarıyla gerçekleştirilen sayımda amaç, yeni ordu için askerlik yapabilecek halkın sayısını öğrenmek ve ordunun kurulması için yeni vergi kaynaklarının bulunması olduğundan sadece erkek nüfus sayılmıştır. Bu nedenle zikredilen sayımın tam bir nüfus sayımı olduğu da söylenemez.¹⁸

Çalışmamızın ana kaynağı olan 7892 numaralı Temettuat Defteri köyün nüfusu hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan önemli bir kaynaktır. Her ne kadar defterlere sadece vergi mükellefleri kaydedilmiş ise de defterin ait olduğu köyün nüfus miktarı ve yapısı hakkında genel bir fikir edinilebilmektedir. Muhipler köyünün nüfusu Temettuat Defterinde bulunan hane sayılarından hareketle tahmini olarak hesaplanmıştır. Her hanede ortalama beş kişi olduğu varsayılarak köyün 1844 yılında tahmini nüfusu belirlenmiştir. Muhipler köyüne ait 7892 numaralı Temettuat Defterine göre 1844 yılında köyde, hane numarası yazılmış olan 102 hane ile numarası yazılmamış olan bir hane olmak üzere toplam 103 hane mevcuttur. Fakat bu hanelerden üç tanesi çalışmada değerlendirmeye alınmamıştır. Zira, 78/1 hanede bulunan Kara Bekiroğlu Mustafa bin Bekir'in deftere kaydının mükerrer olarak yapılmış olduğu, kendisinin asıl kaydının 67/2 numarada bulunduğu anlaşılmaktadır. Kayıtlarda, Bekiroğlu Şerif bin Ali'nin 89/1 numaralı haneye kaydedilmiş olsa da aslında kendisinin on yıl önce Saruhan sancağına göç etmiş olduğu bilgisi de yer almaktadır. 95/1 numaralı haneye kaydedilmiş olan Cin Alioğlu Hasan bin Osman'ın ise aslında hanesinin ve arazisinin olmadığı ve kendisinin 93/1 numarada oturan Mahmudoğlu Arif bin Mehmed'in babalığı olduğu belirtilmiştir. Kayıtlardan bu ikisinin vergilerinin beraber olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Muhipler köyünde aslında temettuat kaydı bulunan 100 adet hane bulunmaktadır. Çalışmada bütün değerlendirmeler 100 hane üzerinden yapılmıştır. Buna göre köyün bahsedilen tarihte yaklaşık nüfusunun 500 kişi olduğu söylenebilir.¹⁹ İncelenen dönemde ise Muhipler'de Gayrimüslim nüfus yoktur, 100 hanenin tamamı Müslümandır.

¹³ Günümüzde Kütahya ili Gediz ilçesine bağlı olan Muhipler mahallesi, bu statüsüne 07.12.1971 tarihli ve 1971/639-650 sayılı Danıştay kararı ile sahip olmuştur. (BCA, 375/14/10). Bu kararın alınmasında 1970 yılında yaşanan Gediz depremi etkili olmuştur. Depremden çok büyük hasar alan Muhipler köyü ve ilçe merkezi buldukları yerlerden farklı mekânlara taşınmıştır. Yeni Gediz Eski Gediz'in 7 km uzağında kurulmuştur. (Varlık 1988, s.132) Böylelikle aralarındaki mesafe kısalmıştır.

¹⁴ Osmanlı mali teşkilatında vergi tespiti için yapılan sayım. (Öz 2010).

¹⁵ Güneş 2014, 225.

¹⁶ Barkan 1953, 9; tahrir defterlerinin tarih yazıcılığında kullanımına dair bkz. Güneş 2004.

¹⁷ Muhipler köyünün XVI. yy.'a ait Tapu Tahrir Defterinde farklı bir isimle yer aldığı tespit edilmiştir. Defterde adı "Karye-i İtiler" olarak yazılmış olan Muhipler köyünün 1571 yılına ait tapu tahrir kayıtları TK. KKA.TD. kodlu defterde 47 numara ve 290-a, 291-b varaklarda bulunmaktadır. (Dağlar 2011, 27-108-109)

¹⁸ Karal 1997, 8.

¹⁹ Bu hesaplama Ömer Lütfi Barkan'ın öne sürmüştüğü görüşten hareketle yapılmıştır. (Barkan 1953, 12)

Aile veya Şahıs Adları ve Sıfatları

Temettuat Defterleri sadece ekonomik veriler değil aynı zamanda toplumsal hayata dair veriler de sunmaktadır. Temettuat Defterleri düzenlenirken vergi vermekle yükümlü kişinin adı açıkça belirtilmiştir. Bunun yanı sıra hanede bulunan diğer vergi yükümlülerinin de isimleri ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Bu sayede bölgede kullanılan yaygın isimleri tespit etmek mümkündür. Ayrıca bu kayıtlar sayesinde bölgenin sosyal, dini ve etnik yapısı da ortaya çıkmaktadır.²⁰ 7892 numaralı Temettuat Defterinde hane reislerinin adları babalarının isimleri ve aile adları (lakapları) ile birlikte yazılmıştır. Gediz kazasına bağlı Muhipler köyünde XIX. yy. ortalarında vergi yükümlüsü olarak kayıtlara geçen şahısların isimleri tablo 1’de mevcuttur.

Tablo 1: 1844 Yılında Muhipler Köyünde Yaşayan Vergi Mükellefi Şahısların İsimleri ve Sayıları

İsimler	Sayılar	İsimler	Sayılar
Abdullah	3	İsmail	4
Abdurrahman	1	Kadir	1
Ahmed	9	Mehmed	27
Ali	28	Muharrem	1
Aziz	1	Mustafa	13
Bekir	6	Numan	1
Derviş	1	Osman	11
Eyüb	1	Ömer	7
Fazlı	1	Sinan	1
Hasan	9	Süleyman	12
Halil	16	Şerif	2
Himmet	5	Veli	4
Hüseyin	19	Yakub	1
İbrahim	8	Yunus	3
İsa	1	Yusuf	1

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, 1844 yılında Gediz kazasına bağlı Muhipler köyünde yaygın olarak kullanılan isimler, Ali, Mehmed, Hüseyin, Halil, Mustafa, Süleyman, Osman’dır. En çok kullanılan isimler Ali ve Mehmed iken, en az kullanılan isimler ise Abdurrahman, Aziz, Derviş, Eyüb, Fazlı, Kadir, Muharrem, Numan ve Sinan’dır. Bu isimlerin, günümüzde kullanılan isimlerle karşılaştırıldığında genellikle aynı olduğu görülmüştür. Tabloya göre, Muhipler köyünde vergi nüfusunun tamamının erkek olduğu ifade edilebilir. Muhiplere ait Temettuat Defterinde vergi vermekle yükümlü kişiler genellikle baba ve aile isimleri ile birlikte kaydedilmiştir. Örneğin, “Mollaoğlu Mehmed bin Mustafa, Kaynaroğlu Hüseyin bin Ali” gibi. Bununla birlikte, köyde bir evlada babanın adını verme geleneğinin sürdürülmüş olduğu söylenebilir. Örneğin, “Süleyman bin Süleyman, Himmet oğlu Himmet, Mehmed bin Mehmed, Ali bin Ali” gibi.

Tablo 2: Muhipler Köyündeki Hane Reislerinin İsimleri ve Aile Adları

Osman oğlu Hacı Ömer Ağa ve Biraderi Hacı Abdullah Ağalar	Nemisoğlu Halil bin Mehmed
Bekir oğlu Hüseyin	Birketoğlu Veli bin Himmet
Tayuroğlu Numan oğlu Şerif	Emir Kızıoğlu Ali bin Hüseyin
Bekir oğlu Molla Bekir	Himmet oğlu Himmet
Karadağlıoğlu Mustafa bin Hüseyin	Alemdaroğlu Süleyman bin Ali
Hacı Köseoğlu Sinan bin Mehmed	Şahin oğlu Yakub
Hacı Köseoğlu Hasan bin Ali	Nimetoğlu Hüseyin
Aynioğlu Hacı Osman bin Ahmed	Anbaroğlu Mehmed

²⁰ Kolay 2014, 141.

Güdüleçoğlu Mehmed bin Ali	Deli İbrahimioğlu Ali bin Mehmed
Emiroğlu Süleyman bin Halil	Mollaoğlu Mehmed bin Mustafa
Çolak Hüseyinoğlu Ali bin Mehmed	Deli Derzioğlu Himmet bin İbrahim
Merkumun karındaşı evveli Ahmedoğlu Halil bin Ahmed	İbrahimioğlu Ali bin Halil
Çolakoğlu Mehmed bin Ali	Kasıroğlu Mehmed bin Hüseyin
Osman oğlu Osman	Paşalıoğlu Arif bin Hüseyin
Tabakcioğlu Süleyman bin İsmail	Deli Haliloğlu Mustafa bin Halil
Tabakcioğlu Aziz bin Mustafa	Deli Haliloğlu İsmail bin Halil
Ömeroğlu Osman bin Mehmed	Hacı Hasanoğlu Mehmed ve biraderi Himmet bin Himmet
Osman oğlu Hüseyin biraderi Mehmed oğlu Ali	Bekiroğlu Bekir bin Ömer
Kaynaroğlu Hüseyin bin Ali	Merkum Bekirinoğlu Mustafa bin Bekir
Kalyoncuoğlu Hüseyin ve biraderi İbrahim bin Mehmed	Hacı Hasanoğlu Hüseyin bin Halil
Kaynaroğlu Hasan bin Süleyman	Ayvazoğlu Ahmed bin Yusuf
İmamoğlu Fazlı bin Abdurrahman	Deli Haliloğlu Mustafa bin Halil
Kara Bıçakoğlu Yunus bin Süleyman	Sancakdaroğlu Ali bin Mustafa
Muharremoğlu Mehmed bin Muharrem	Alioğlu Ömer bin Ali
Çakıroğlu Ali bin Ömer	Haliloğlu Halil bin Halil
Mollaoğlu Ahmed bin Süleyman	Bekiroğlu Ali bin Bekir
Mollaoğlu Ali bin Ömer	Bekiroğlu Süleyman bin Bekir
Cin Alioğlu Ali bin Mehmed	Bekiroğlu Osman bin Bekir
Cin Alioğlu Hüseyin bin İbrahim	Terzioğlu Süleyman bin Osman
Hacı Veliioğlu Veli bin İsmail	Terzioğlu İsa bin Osman
Memişoğlu Osman bin Hüseyin	Kara Bekiroğlu Mustafa bin Bekir
Bekiroğlu Osman bin Abdullah'ın ve karındaşı Abdullah bin Halil	Aynioğlu Mustafa bin Yunus
Bekiroğlu Hüseyin bin Hasan	Aynioğlu Halil bin Yunus
Çakıroğlu Hasan bin Ahmed	Turucoğlu Hüseyin bin Mehmed
Şahinoğlu İbrahim bin Mustafa	Tirekoğlu Mustafa bin Mehmed
Deli İbrahimioğlu İbrahim bin Osman	Paşalıoğlu Ahmed bin Eyüb
Cengliroğlu Hasan bin Hüseyin	Topaloğlu Mustafa bin Mehmed
Mahmudoğlu Ali bin Hasan	Merkumun biraderi Mehmed bin Mehmed
Dedeoğlu Ali bin Ahmed	Nurioğlu Derviş bin Hüseyin
Ak Mehmedoğlu Hüseyin bin Mehmed	Kara Mehmedoğlu Mehmed bin Mehmed
Ömeroğlu Süleyman bin Ömer	Leylekoğlu Ali bin Mustafa
Pişelioğlu Ali bin Hüseyin	Hacı Veliioğlu Hasan bin İsmail
Yelgilioğlu Ali bin Ali	Hükematoğlu Hüseyin bin Ömer
Celoğlu Halil	Bekiroğlu Şerif bin Ali
Kadiroğlu İbrahim bin Kadir	Mustazaoğlu Halil bin Mustafa
İbrahimioğlu Veli bin İbrahim	Kobrukoğlu Ali bin Süleyman
Demircioğlu Osman	
Demircioğlu Halil ve biraderleri Ali ve Ahmed ve Hasan	Dibicioğlu Ahmed bin Mehmed
Gürcüoğlu İbrahim	Mahmudoğlu Arif bin Mehmed
Molla Osmanoğlu Ali	Çetmeğlu Süleyman bin Süleyman
Göskioğlu Veli	Cin Alioğlu Hasan bin Osman
Cüdelinoğlu Ali	Mehmed bin Ali

Aile adları, aynı ismi taşıyan kişileri birbirinden ayırt etmek açısından çok önemlidir. *Tirekoğlu Mustafa bin Mehmed/Topaloğlu Mustafa bin Mehmed, Güdüleçoğlu Mehmed bin Ali/ Çolakoğlu*

1844-1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Kütahya Sancağı Gediz Kazası Muhipler Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Mehmed bin Ali gibi. Muhipler köyünde *Bekiroğlu, Mollaoğlu, Çakıroğlu, Paşalıoğlu, Mahmudoğlu* en çok haneye sahip olan lakaplardır. *Çolak, Deli, Çakır, Topal* gibi bazı lakaplar ile, hane reislerinin fiziksel özellikleri belirtilmiştir. Bununla birlikte kullanılan lakaplarda; *Demirci, Terzi, Kalyoncu, Sancaktar* gibi meslek bilgisine rastlanmıştır. Muhipler köyünde kullanılan *Molla, Hacı* gibi lakaplar ise dini niteliklidir. Günümüzde Muhipler köyünde *Bekiroğlu, Çakıroğlu, Çetmioğlu, Mollaoğlu* lakapları hala güncelliğini korumakla birlikte bazılarının soyadı olarak alındığı tespit edilmiştir.²¹

Aile ve şahıs isimlerinden yola çıkarak aile ilişkilerini tespit etmek mümkündür.²² Lakaplar köydeki akrabalıkların tespitinde büyük oranda kolaylık sağlamaktadır.²³ Bu anlamda 1844 yılı itibariyle Muhipler köyünde en kalabalık ailenin Bekiroğlu sülalesi olduğunu söyleyebiliriz. Zira bu aileye mensup on hane tespit edilmiştir.

Meslek Bilgileri

Temettuat kayıtlarında hane numarasının üzerine hane reisinin mesleği yazılmıştır. “*erbâb-ı ziraatdan idüğü*”, “*çulha esnafından olduğu*”, “*ırgat*”, “*hizmetkar*” gibi hane reisinin mesleği belirtilmiştir.²⁴ Temettuat Defterlerine göre 1844 yılında Muhipler köyünde on çeşit meslek tespit edilmiştir.

Tablo 3: Muhipler Köyü Meslek Bilgileri

Meslek Adı	Sayısı	Hane ve No
Ziraat Erbabı	35	Tabloda belirtilen hanelerin dışındakiler
İmam	1	4
Ziraat Erbabı/Muhtar-ı Evvel	1	7
Çulha Esnafı	29	28/29/35/38/46/47/48/49/50/51/52/53/54/56/57/58/62/ 63/65/66/73/ 79-1/79-2/80/83-1/83-3/84/92/94
Irgad	4	34/67/68/77
Berber	1	55
Değirmenci	1	69
Hatib	1	70
Sığır Çobanı	1	72
Hizmetkar	2	82/87

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere Muhipler köyünde en yaygın meslek ziraat erbabıdır. Köyde ziraat erbabından sonra en fazla rastlanan meslek çulhacılık (dokumacılık) olmuştur. 35 hane reisi tarım, 29 hane reisi ise dokumacılık ile meşguldür. Dolayısıyla o yıllarda köyün sosyo-ekonomik hayatı bu iki meslek üzerine şekillenmiştir. Defterlerde köyde yaşayanların meslekleri hakkında bilgi verilirken sadece tek bir meslek adı yazılmıştır. Fakat aslında detaylı olarak incelendiğinde pek çok hanenin birden fazla işle iştigal ettiği görülmektedir. Köyde çiftçilik yapan bir şahıs aynı zamanda dokumacılık da yapmıştır. Ya da bunun tam tersi durumlar da söz konusudur. Örneğin, 16/1 hanede oturmakta olan Mehmet oğlu Ali'nin, çiftçilik ile birlikte terzilik ve dokumacılık da yaptığı anlaşılmaktadır. Yine 18/1 hanede oturmakta olan Kalyoncuoğlu Hüseyin ve biraderi İbrahim bin Mehmed'in de hem çiftçilik hem de dokumacılık ile ilgilendiği bilinmektedir. Bazen de bu durumun tam tersi olmuştur. Örneğin, mesleği dokumacılık olan Hacı Veli oğlu Veli bin İsmail aynı zamanda sahibi olduğu ekili tarlasından vergi mükellefi olacak kadar hasat elde etmiştir. 49/1 hanede oturmakta olan Göskioğlu Veli, ekilebilecek tarlası olmadığı için sadece dokumacılık mesleği ile meşgul olmuştur.

Köyde çiftçilik ve dokumacılıktan başka imamlık, muhtarlık, ırgatlık, hizmetkarlık, sığır çobanlığı gibi meslekler de mevcuttur. Muhipler'de ziraatla uğraşanların hepsi toprak sahibi değildir. Irgatlar ve

²¹ Örneğin Kaynaroğlu lakabı soyadı kanunundan sonra Kaynar olarak kullanılmaya devam etmiştir. Muhipler köyünde tespit edildiği kadarı ile lakaplardan başka meslekler de soyadı olarak alınmıştır. Örneğin, 32/1 hanede ikamet etmekte olan Çakıroğlu Hasan bin Ahmed, köyde değirmeni olan tek hane reisidir. Bugün Çakıroğlu sülalesinin devamı olan şahısların Değirmenci soyadını kullandıkları bilinmektedir.

²² Adıyeye 2000, 783.

²³ Kütükoğlu 1995, 399.

²⁴ Kütükoğlu 1995, 402.

hizmetkarlar da tarım işçisidir fakat kendilerine ait arazileri ya hiç yoktur ya da çok azdır. Bu yüzden başkalarının tarlalarında çalışarak geçimlerini temin ederler. Bu anlamda köyde arazisi olan ve mesleği ırgatlık olan tek hane reisi 34/1 hanede bulunan Deli İbrahimoğlu İbrahim bin Osman'dır. Mesleği ırgatlık olarak kaydedilmişse de kendisinin aynı zamanda yedi dönümlük bir arazinin de sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık 67/1 numarada oturan Bekiroğlu Bekir bin Ömer gibi diğer üç ırgatın ekili tarla kaydına rastlanmamıştır. Köyde ırgat ve hizmetkar sayısının az olması işletmelerin çok da büyük olmadığını ve aile bireylerinin yardımının yeterli olduğunu düşündürmektedir.

Köyde değirmencilikle ilgilenen iki hane vardır. Bunlardan ilki mesleği *ziraat erbabı* olarak kaydedilmiş olup, hane 32/1'de bulunan Çakıroğlu Hasan bin Ahmet'tir. Diğeri ise meslek bilgisi *değirmenci* olarak yazılmış olan Ayvazoğlu Ahmed bin Yusuf'tur. Fakat, defter kayıtlarından anlaşıldığı üzere Yusuf'un kendine ait bir değirmeni yoktur, icar ile değirmencilik yapmaktadır. O halde köyde değirmeni olan tek kişi aslında 32/1'de bulunan Çakıroğlu Hasan bin Ahmet'tir.

Muhipler köyünün Temettuat kayıtlarında hane reisi ölmüş ise deftere varislerinin adı yazılmıştır. Örneğin, 42/1 hanede oturmakta olan ve yetim kalan Celöğlu Halil henüz 13 yaşında olduğu için mesleği belirtilmemiş olup, sadece yetim olduğu yazılmıştır.²⁵ Kayıtlarda adı geçen vergi mükellefleri arasında asker olanlar da vardır.²⁶

Meslek bilgisinde "*Ba-berat karye-i mezbur mahallin imamı olduğu*" ifadesi yer alan ve 4/1 hanede kayıtlı olan Bekir oğlu Molla Bekir'in köyün imamı olduğu anlaşılmaktadır. 7/1 numaralı hanede oturan Aynioğlu Hacı Osman bin Ahmed'in mesleği "*erbâb-ı ziraatdan olduğu -muhtar-ı evvel olduğu*" şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeden de hane reisinin köyün muhtarı olduğu anlaşılmaktadır.²⁷ Köyde bir hane reisi berberlik mesleğini yapmaktadır.²⁸ 70/1 hanede oturan Deli Haliloğlu Mustafa bin Halil köyün hatibidir. Aynı zamanda çiftçilik ve hayvancılık ile de uğraşmaktadır. 72/1 hanede bulunan Alioğlu Ömer bin Ali ise sığır çobanıdır fakat aynı zamanda tarım ile de meşgul olmaktadır.

Muhipler köyünde ekili tarlası ve bakacak hayvanı olmayan kişiler de mevcuttur. Örneğin, 77/1 hanede oturan Terzioğlu İsa bin Osman ile hane numarası belirtilmemiş olan Mehmed bin Ali'nin²⁹ meslek bilgisi yoktur. Terzioğlu İsa bin Osman hakkında kayıtlarda "*şunun bunun ianesi ile geçinmekte olduğu*" şeklinde bir ifade yer almaktadır. 89/1 hanede kayıtlı olan Bekiroğlu Şerif bin Ali'nin de meslek kaydı bulunmamaktadır.³⁰ 85/1 numarada oturmakta olan Kara Mehmedoğlu Mehmed bin Mehmed hakkında kayıtlarda ketm-daş (sır tutan, sırdaş) olduğu belirtilmiştir.

Muhipler Köyünde Zirai Faaliyetler

Arazi Dağılımı ve Kullanımı

Temettuat Defterlerinde hane reislerinin tarla, bağ, bahçe, bostan gibi gayrimenkullerinin teferruatlı bir şekilde dökümleri yapılmıştır. Defterde ekili tarlalar *mezru' tarla* olarak gösterilmiştir. Genellikle *mezru' tarla* olarak yazılanlar hububat ekili tarlalardır. Hububat dışında büyük miktarlarda ekim yapılan diğer mahsullere ait tarlalar -özellikle pamuk, afyon, tütün, kök boya gibi sanayi ürünleri ekili olanlar- ne tarlası olduğu belirtilerek ayrıca kaydedilmiştir. Kiraya verilenler ile o yıl boş bırakılan *gayr-i mezru' tarlalar* da ayrıca yazılmıştır.³¹ Muhipler köyünde arazi bilgileri dönüm olarak belirtilmiştir. 1844 yılı Temettuat kayıtlarına göre Muhipler köyünde arazi miktarı olarak 79 hanede toplam 2.061 dönüm *mezru' tarla* kaydı bulunmaktadır. Buna göre hane başına ortalama 26 dönüm

²⁵ Kayıtlarda, Halil'in vasisi olarak annesi Fatma'nın da adı geçmektedir. (BOA. ML.VRD. TMT. d. nr. 7892)

²⁶ Kayıtlarda, 10/1 (Mükerrer) hanede ikamet etmekte olan Ahmedoğlu Halil bin Ahmed'in, 46/1 numarada oturan Demircioğlu Halil'in ve 66/1'de oturan Hacı Hasan oğlu Mehmed'in askerde oldukları yazılmıştır.

²⁷ Defter kaydının sonunda Muhtar-ı Sâninin de mührü olduğu halde hane reislerinin meslekleri arasında böyle bir ifadeye rastlanmamıştır. Fakat yine de köyde Muhtar-ı Sâni görevinde bulunan bir hane reisinin varlığından söz edebiliriz.

²⁸ Muhipler köyünün berberi, Alemdaroğlu Süleyman bin Ali'dir. Berber Ali, aynı zamanda vergi mükellefi olacak kadar tarım ve hayvancılıkla da ilgilenmektedir.

²⁹ Çünkü kendisi aslında Kastamonu sancağında ikamet etmektedir. Köyde tarlası olduğu için deftere kaydedilmiştir. (BOA. ML.VRD. TMT. d. nr. 7892)

³⁰ On yıl önce Saruhan sancağına göç etmiştir. Bu yüzden Ali'nin adı hariç kendisi hakkında hiçbir bilgi kayıtlı değildir. Bu yüzden diğer hesaplamalara bu hane reisi dâhil edilmemiştir.

³¹ Kütikoğlu 1995, 405-406.

1844-1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Kütahya Sancağı Gediz Kazası Muhipler Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı

arazi düşmektedir. Muhipler köyüne ait Temettuat Defterinde *gayr-i mezru* yani nadasa bırakılan, ekilmeyen tarla kaydı bulunmamaktadır. 1844 yılı verilerine göre, köyde ikamet etmekte olan 21 hane reisinin³² hiç tarla kaydı bulunmazken, diğerlerinin sahip olduğu tarlalar, 1 ile 130 dönüm arasında değişmektedir. Muhipler köyünde bulunan araziler dönüm miktarları bakımından incelendiğinde genellikle orta büyüklükteki işletmeler olduğu görülmektedir.³³

Tablo 4: 7892 Nolu Temettuat Defteri'ne Göre Muhipler Köyü 1844 Yılı İşletme Sayıları ve Oranları³⁴

İşletme Çeşidi	İşletme Sayısı	Yüzdellik Oranı %
Büyük İşletme	8	10
Orta İşletme	47	60
Küçük İşletme	24	30
Toplam	79	

Yukarıdaki tabloda yapılan tasnife göre Muhipler köyü arazisi değerlendirildiğinde %60 oran ile orta büyüklükteki işletmelerin bariz bir şekilde fazla olduğu görülmektedir. En az işletme gurubu ise büyük işletmelerdir. Köyde sekiz hane reisinin 50 dönümün üzerinde arazisi vardır ki bu rakam oran olarak %10'a tekabül etmektedir. Değerlendirmeye hiç arazisi olmayan haneler dahil edilmemiştir. Muhipler köyünde, yirmi dört hane reisinin 1 ile 10 dönüm arası mezru tarlası mevcut olup, bunların oranı ise %30'dur. Köyde en fazla tarlaya sahip olan kişi 130 dönüm ile 36/1 hanede oturan Mahmudoğlu Ali bin Hasan'dır. Hemen ardından 120 dönüm ile 93/1 numarada oturan Mahmudoğlu Arif bin Mehmed gelir. Lakaplarından da anlaşılacağı üzere bu iki hane reisi aynı aileden gelmektedir. Bunlardan sonra, en fazla tarlaya sahip olan aile reisi 100 dönüm ile 7/1 hanede ikamet eden Aynioğlu Hacı Osman bin Ahmed'dir. Fakat Ahmed'in tarlası müstakil değil hisseli bir mülkiyettir. Kendisini 80 dönüm tarlası ile 5/1 numarada ikamet eden Karadağlıoğlu Mustafa bin Hüseyin takip etmektedir. Köyde en az tarlaya sahip olan kişi, yarım dönüm ile 83/1 numarada oturan Topaloğlu Mustafa bin Mehmed'dir. Kendisini birer dönüm mezru tarlaları ile 73/1 de ikamet eden Haliloğlu Halil bin Halil ile 86/1 numarada ikamet eden Leylekoğlu Ali bin Mustafa takip etmektedir.

Tablo 5: 7892 Nolu Temettuat Defteri'ne Göre Muhipler Köyü 1844 Yılı Arazi Dağılımı

Dönüm	Hane Sayısı
1-10	24
11-20	16
21-30	12
31-40	11
41-50	8
51-60	3
61-79	0
80-130	5

Köyde 1-10 dönüm arasında toprağa sahip yirmi dört hane, 11-20 dönüm arasında toprağa sahip on altı hane, 21-30 dönüm arasında toprağa sahip on iki hane, 31-40 dönüm arasında toprağa sahip 11 hane, 41-50 arasında toprağa sahip sekiz hane, 51-60 dönüm arasında toprağa sahip üç hane reisi bulunmaktadır. 61-70 dönüm arasında toprağa sahip olan hane kaydı bulunmamıştır. Geriye kalan beş hanenin 80, 89, 100, 120 ve 130 dönümlük arazileri ile köyün ortalamasının üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle Muhipler köyünde arazi bakımından en zengin kişiler Mahmudoğlu Ali bin Hasan ile Mahmudoğlu Arif bin Mehmed'dir.

³²Arazisi olmayan hane reislerinin meslekleri genellikle dokumacılık, hizmetkarlık, ırgatlık olarak kaydedilmiştir. 77/1 hanede ikamet eden Terzioğlu İsa bin Osman'ın ise yarım dönüm bağından başka bir arazisinin olmadığı ve yardımlarla geçindiği belirtilmiştir.

³³ Osmanlı ziraat istatistiklerinde 10 dönüme kadar olan zirai işletmeler küçük, 10-50 dönüm arasındakiler orta, 50 dönümden fazla olanlar ise büyük işletme olarak kabul edilmişlerdir. (Güran 1998, 81-82).

³⁴ Tablo hazırlanırken bağ bostan dönümleri dahil edilmemiş, sadece mezru tarla dönümleri hesaplanmıştır.

Köylerde arazisini belli bir ücret karşılığında kiraya veren haneler de mevcuttur. Bunlar genellikle köyde arazisi bulunan fakat kendisi başka yerde ikamet edenler, çiftçilik yapamayacak kadar küçük yaşta arazi sahibi olan yetimler ve dul kadınlardır. Bazı hane reisleri de fazla miktarda araziye sahip olduğundan tarlasının bir kısmını icara vermek sureti ile iş yükünü hafifletmiştir. Bu anlamda şunu da ifade etmek gerekir ki, köylerde genellikle diğer hane üyelerinin de yardımı ile bizzat hane reisinin kendisi toprağı işlemektedir. Hane halkının yeterli olmadığı durumlarda ise yardımcılarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada da defterlerde kayıtlı olan hizmetkarlık, ırgatlık ve çobanlık gibi diğer meslekler devreye girmektedir ki bu sayede onlar da ailelerinin geçimini sağlayabilmektedir.

Arazi Kullanımı

Muhipler'de 1844 yılı verilerine göre mevcut kayıtlı arazi miktarı 2.210 dönümdür. Bu arazilerin büyük bir çoğunluğu mezru' tarla olarak tahsis edilmiş iken; 149 dönümünün fasulye, soğan, kök boya, kendir, afyon, bağ, bostan ziraatı için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 6: 7892 Numaralı Temettuat Defterine Göre 1844 Yılı Muhipler Köyünde Arazi Kullanımı ve Oranları

Cinsi	Miktar (Dönüm)	Hane	Oran %
Mezru' Tarla	2.061	79	93,25
Bağ	64	54	3
Bostan	58	62	3
Fasulye Tarlası	9	10	0,4
Kendir Tarlası	5	9	0,2
Kök Boya	10	13	0,4
Afyon Tarlası	3	2	0,1
Toplam	2.210		

Tablo verilerinden de anlaşılacağı üzere köyde 2.210 dönüm araziden 2.061 dönümü mezru' arazi olarak kullanılmaktadır. Bu tarlalarda buğday, arpa, yulaf, mısır, burçak gibi tahılların üretildiği anlaşılmaktadır. Ekili tarla olarak kullanılan toprakların toplam araziye oranı %93,25'dir. 100 hane reisinden 79'unun en az bir dönüm ekili tarlası vardır. Ürünlerden fasulyenin hem mezru tarlalardan hem de bahçelerden hasat edildiği anlaşılmaktadır. Toplam arazinin %6'sı bağ ve bostan tarımına ayrılmıştır. 54 hane bağcılık ile 62 hane de bostan tarımı yapmaktadır. Muhipler' de iki hane reisinin afyon tarımı yaptığı anlaşılmaktadır. Bunun için köyde %0,1 oranında bir arazi ayrılmıştır ki, bu oran toplam arazi miktarına oranla en düşük arazi parçasıdır. Kayıtlardan köyde kök boya üretimi yapıldığı da anlaşılmaktadır ki, %0,4' lük bir oran ile 13 hane tarafından üretilen kök boyaya ayrılan arazi miktarı 10 dönümdür.

Muhipler Köyünde Yetiştirilen Tarım Ürünleri

Muhipler köyünde yetiştirilen tarım ürünleri arasında buğday (hınta), arpa (şa'ir), nohut, yulaf, burçak, fasulye, mısır ve soğan yer almaktadır.³⁵ Köyde yetiştirilen tarım ürünlerinin miktarları ile ilgili net bir bilgi yoktur. Fakat hane reislerinin, hangi tarım ürününden ne kadar oşür verdiği belirtilmiştir. Buna göre, hane reislerinin ne kadar ürün yetiştirdiğini oşür miktarının on ile çarpılması ile belirlemek mümkündür.³⁶

³⁵ Muhipler köyüne ait 1571 yılına ait tapu tahrir kayıtlardan o dönemde köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, mısır, nohut gibi hububatların yanında farklı bir ürün olarak çeltik üretiminin de yapıldığı anlaşılmaktadır. (Dağlar 2011, 108-109).

³⁶ Kütikoğlu 1995, 406.

Tablo 7: 7892 Nolu Temettuat Defteri'ne Göre Muhipler Köyü 1844 Yılı Mezru Tarlalarda Yetiştirilen Tarım Ürünleri

Ürün	Miktar/Kile	Hane Sayısı	Oran%
Tahıllar			
Buğday	5.490	68	63
Arpa	2.115	57	24
Burçak	25	4	0,2
Nohut	65	5	0,7
Mısır	295	15	3
Yulaf	735	21	9
Toplam	8.725		
Diğer Tarım Ürünleri			
Fasulye	755	51	70
Soğan	330	23	30
Diğer Tarım Ürünleri Toplamı	1.085		
Mezru Tarla Ürünleri Toplamı	9.810 kile		

Tablodan da anlaşılacağı üzere Muhipler köyünde yetmiş yedi hane tarafından ekilen tarlalardan 9.810 kile ürün elde edilmiştir. Bu tarım ürünleri arasında en fazla yetiştirilen ürün buğday olup toplam tahıl üretiminin %63'üne tekabül etmektedir. Köyde altmış sekiz hane tarafından üretilen buğdayın miktarı 5.490 kiledir ki bu miktarın günümüzdeki karşılığı ise 140.851,44 kg'dır.³⁷ Buğdaydan sonra en çok yetiştirilen ürün ise koşum ve binek hayvanlarının yemi olarak kullanılan ve kayıtlarda *şa'ir* olarak geçmekte olan arpadır. Muhipler köyünde elli yedi hane tarafından toplamda 2.115 kile arpa üretilmiştir ki, toplam tahıl üretiminin %24'ünü oluşturmaktadır. Söz konusu arpanın günümüzdeki karşılığı 47.058,75 kg.'dır.³⁸ Arpadan sonra yirmi bir hane tarafından 735 kile yulaf üretimi yapıldığı görülmektedir. Yulafın toplam tahıl üretimi içindeki payı %9'dur. Hem hayvan hem de insanların tükettiği bir tarım ürünü olan mısır, on beş hanede toplam olarak 295 kile üretilmiştir ki toplam tahıl üretiminin %3'üne tekabül etmektedir. Muhipler köyünde en az burçak ve nohut üretimi yapılmaktadır ki burçak dört, nohut sadece beş hanede üretilmiştir. Bunların toplam tahıl üretimindeki oranı ise %1 bile değildir. Miktar olarak karşılıkları burçağın 25, nohudun ise 65 kiledir. Köyde elli bir hane tarafından yetiştirilen fasulyeden toplamda 755 kile mahsul elde edilmiştir. Fasulyenin diğer tarım ürünleri içerisindeki oranı ise %70'dir. Ayrıca 23 hane tarafından 330 kile soğan üretilmiştir.

Defterlerde mezru tarladan başka bağ, bahçe, bostan ve korulara da yer verilmiştir. Dolayısıyla Muhipler köyünde mevcut tarım ürünleri yukarıda detayları verilen ürünlerle sınırlı değildir. Bunlardan başka bağ ve bostan tarımı da önemli bir yer teşkil etmektedir. Fakat Temettuat Defterlerinde bağ ve bostanlarda hangi tarım ürünlerinin yetiştirildiği bilgisi mevcut değildir. Köyde az miktarda da olsa kendir, kök boya, afyon gibi sanayi ürünlerinin üretimi ile fidan üretimi yapıldığı anlaşılmaktadır.

³⁷ 1kile buğday=25,656 kg'dır. (Hıncz 1990, 51).

³⁸ 1 kile arpa=22,25 kg'dır. (Hıncz 1990, 51).

Tablo 8: 7892 Nolu Temettuat Defteri'ne Göre Muhipler Köyü 1844 Yılı Bahçe Ürünleri

Cins	Miktar/Kuruş	Hane	Oran%
Bağ	3.104	54	36
Bostan	3.443	62	39
Kendir	265	9	3
Afyon	650	2	7
Kök boya	64	13 ³⁹	0,7
Fidan	246	6	3
Fasulye	908	10	10
Mısır	105	2	1
Toplam	8.785		

Muhipler köyünde bahçe ürünlerinde en çok gelir getiren altmış iki hane tarafından yapılan bostan tarımıdır. Bu aileler bostan üretiminden 3.443 kuruş gelir elde etmişlerdir. Bostan gelirleri toplam bahçe gelirlerinin %39'udur. Temettuat Defterinde bostanda hangi tarım ürünlerinin ekildiğine dair bir kayda rastlanmamıştır. Bağcılık da köyde gerçekleştirilen diğer zirai faaliyetlerdendir. Bağlarda hangi ürünlerin yetiştirildiği tam olarak belirtilmemiş ise de bağı olan hanelerden “*bedel-i öşr-ü üzüm*” adı ile alınan vergiden bağlarda üzüm yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Muhipler köyünde bağcılık elli dört hane tarafından yapılmakta olup parasal karşılığı 3.104 kuruştur ve bunun toplam bahçe gelirleri içindeki oranı ise %36'dır.

Muhipler köyünde sanayi ürünlerinden kendir üretimi yapan dokuz aile bu üretimden 265 kuruş gelir elde etmiştir. Bunların toplam bahçe gelirleri içindeki oranı %3'tür. Afyon üretimi yapan iki aile ise 650 kuruş gelir elde etmiştir. Köyde on üç hane kök boya üretimi yapmış fakat sadece bir hane 64 kuruşluk bir kazanç elde etmiştir.⁴⁰ Kök boyadan elde edilen gelir 0,7 oranındadır. Kayıtların yapıldığı yıl en az gelir getiren ürünün kök boya olduğu söylenebilir. Köyde altı hane fidan dikimi yapmıştır ve bundan toplamda 246 kuruşluk gelir elde etmişlerdir ki bu rakamın bahçe geliri içinde %3'lük bir payı olduğu tespit edilmiştir.

Muhipler köyü Temettuat Defteri kayıtlarına göre fasulye ve mısırın mezru tarlaların dışında da üretimi yapıldığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki, köyde on hanede üretilen fasulyenin 908 kuruşluk hasılatı olmuştur. Mısırdan ise iki hanede toplam 105 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu iki ürün de dahil edildiğinde bahçe ürünlerinden elde edilen toplam hasılat 8.785 kuruş olarak gerçekleşmiştir.

Hayvancılık

Temettuat Defterlerine gayri menkullerden sonra sahip olunan hayvanlar da kaydedilmiştir. Bu sayede bir köy ya da kasabada en çok hangi hayvanın beslendiğini, bunlardan ne ölçüde gelir sağlandığını tespit etmek mümkün olmuştur.⁴¹ Şu da bir gerçektir ki, ekonomisi tarıma dayalı toplumlarda hayvancılık da yapılmak zorundadır. Zira sanayileşmenin henüz yaşanmadığı yıllarda, tarım arazilerinin sürülmesi için mutlaka hayvana ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir.

1844 yılında Muhipler köyünde doksan üç hanede yetiştirilen hayvan sayısı toplam 1.200 baştır. Bunlardan 283'ü büyükbaş, 601 tanesi küçükbaş, 316 tanesi de yük ve binek hayvanıdır. Bu verilere göre köyde en fazla küçükbaş, en az büyükbaş hayvan grubu mevcuttur.

³⁹ Köyde kök boya üretimi yapan 13 hane olmakla birlikte bu hanelerden sadece bir tanesi hasılat elde etmiştir.

⁴⁰ Zira, kayıtlarda bazı hanelerde dikim henüz yapılmış olduğu ve mahsulün sonraki yıllarda alınacağı bilgisi yer almaktadır.

⁴¹ Kütükoğlu 1995, 409.

Tablo 9: Muhipler’de Hane Reislerinin Sahip Olduğu Hayvan Çeşidi ve Sayıları

Hayvan Çeşidi	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Oran%
Büyükbaş Hayvan	283	72	24
Küçükbaş Hayvan	601	5	50
Yük ve Binek Hayvanı	316	83	26
Toplam	1.200		

Muhipler’de iki hanede 283 büyükbaş hayvan grubu mevcuttur ki bu rakam toplam hayvan sayısının %24’ünü oluşturmaktadır. Yük ve binek hayvanları ise seksen üç hanede 316 olup %26’lık bir orana tekabül etmektedir. Köydeki hayvan sayısının yarısı küçükbaş hayvan gurubuna aittir ki beş hane tarafından yetiştirilmektedir.

Köyde hiç hayvanı olmayan haneler de mevcuttur. Örneğin, 26/1 hanede oturan Cin Alioğlu Ali bin Mehmed, 48/1 hanede oturan Molla Osmanoğlu Ali, 67/1 hanede oturan Merhum Bekirinoğlu Mustafa bin Bekir, 77/1 hanede oturan Terzioğlu İsa bin Osman, 82/1 hanede oturan Paşalıoğlu Ahmed bin Eyüb, 87/1 hanede oturan Hacı Veli oğlu Hasan bin İsmail, 94/1 hanede oturan Çetmeğlı Süleyman bin Süleyman’ın bahsedilen üç gruba ait hayvan grubundan herhangi birini yetiştirdiğine dair bir kayıt mevcut değildir.

Büyükbaş Hayvancılık

Muhipler köyünde büyükbaş hayvan grubuna dahil edilenler arasında sağman inek, yoz inek, yoz manda, dana, düve, buzağı, tosun türleri olmak üzere toplam 283 hayvan bulunmaktadır. Köyde yetmiş iki hanede yetiştirilmekte olan büyükbaş hayvan kayıtlarına kalan yirmi sekiz hanede hiç rastlanmamıştır. En çok büyükbaş hayvanı olan hane reisi 21 baş hayvanı ile 93/1 numarada oturan Mahmudoğlu Arif bin Mehmed’dir. Mahmudoğlu Arif bin Mehmed, aynı zamanda yukarıda da ifade edildiği gibi köyde en fazla araziye sahip olan ikinci kişidir. 80/2 numaralı hanede ikamet eden Turucoğlu Hüseyin bin Mehmed, 83/3 numarada oturan Mehmed bin Mehmed, 85/1 numarada oturan Kara Mehmedoğlu Mehmed bin Mehmed ve 86/1 hanede oturan Leylekoğlu Ali bin Mustafa’nın hanelerinde ise birer büyükbaş hayvan mevcuttur.

Tablo 10: Muhipler’de Hane Reislerinin Sahip Oldukları Büyükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları

Cinsi	Sayısı	Sahip Olan Hane	Oranı%
Sağman İnek	74	43	26
Yoz İnek	30	26	11
Yoz Manda	26	15	9
Buzağı	56	43	20
Düğe	29	23	10
Dana	41	35	14
Tosun	27	18	10
Toplam	283		

Tablodaki veriler incelendiğinde Muhipler köyünde toplam 283 büyükbaş hayvan olduğu anlaşılmaktadır. Bunların içinde sayı olarak en çok olan süt ve süt ürünleri ihtiyacını karşılamak üzere yetiştirilen sağman inektir. Köyde kırk üç hanede yetiştirilen toplam 74 sağman inek bulunmaktadır. Buna karşılık elli yedi hanede hiç sağman inek bulunmamaktadır. Sağman ineğin köyde sahip olunan büyükbaş hayvan sayısı içindeki oranı %26’dır. Köyde yetiştirilen büyükbaş hayvan çeşidi olarak sağman inekten sonra sırasıyla buzağı, dana, yoz inek, düğe, tosun ve yoz manda gelmektedir.

Küçükbaş Hayvancılık

Muhipler köyünde hane sayısına oranla en çok yetiştirilen hayvan türü küçükbaş hayvan grubudur. Koyun ve keçi türlerinden oluşan toplamda beş hanede 601 adet küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. 601 adet küçükbaş hayvanın 148'i koyun, 453'ü keçi türüne aittir. Başka bir ifade ile köydeki küçükbaş hayvanların %25' koyun, %75'i keçi türüdür.

Tablo 11: Muhipler'de Hane Reislerinin Sahip Olduğu Küçükbaş Hayvan Çeşitleri

Küçükbaş Hayvan Çeşidi	Sayısı	Hane	Oran%
Koyun	148	2	25
Keçi	453	5	75
Toplam	601		

Köyde koyun besleyen toplam iki hane mevcuttur. Bunlar 36/1 hanede oturmakta olan Mahmudoğlu Ali bin Hasan ile 93/1 hanede oturan Mahmudoğlu Arif bin Mehmed'dir.⁴² Keçi yetiştiriciliğini ise beş hane yapmaktadır. En çok küçükbaş hayvanı olan hane reisi, yine 36/1 hanede oturmakta olan Mahmudoğlu Ali bin Hasan'dır. En az küçükbaş hayvanı olan hane reisi ise, 12/1 numarada oturan Osman oğlu Osman'dır. Muhipler köyünde kalan doksan beş hanede ise küçükbaş hayvan bilgisine rastlanmamıştır.

Tablo 12: Muhipler'de Hane Reislerinin Sahip Olduğu Koyun ve Keçi Türleri

Küçükbaş Hayvan Çeşidi	Sayısı	Hane	Oran%
Sağman Koyun	28	1	5
Yoz Koyun	77	2	13
Kuzu	43	2	7
Sağman Keçi	112	5	19
Yoz Keçi	231	4	38
Oğlak	110	5	18
Toplam	601		

1844 yılı Muhipler Temettuat kayıtlarına göre köyde en çok yoz keçi, en az sağman koyun yetiştirilmektedir. Muhipler'de beş hanede yetiştirilen küçükbaş hayvanların 28'i sağman koyun, 77'si yoz koyun, 43'ü kuzudur. Buna karşılık keçilerin ise 112 tanesi sağman, 110 tanesi oğlak, 231 tanesi yoz keçidir. Küçükbaş hayvan sayısı içinde en fazla paya sahip olan %38'lik oran ile yoz keçiye aittir. Yoz keçiden sonra en fazla mevcut olan hayvan %19'luk bir pay ile sağman keçidir. En az mevcut olan küçükbaş hayvan %5 oranında sağman koyundur. Buna göre Muhipler'de küçükbaş hayvan türü olarak genellikle keçi gurubu yetiştirilmektedir.

Yük ve Binek Hayvanları

1844 tarihinde Muhipler'de 316 yük ve binek hayvanı vardır. Toplam yük ve binek hayvanlarının 133'ü merkep, 104'ü öküz, 30'u koşum mandası, 25'i bargir, 15'i katır, 9'u kısraktır.

⁴² Bu iki kişi aynı zamanda köyde en fazla arazisi olan şahıslardır. Dolayısı ile köyün en zengin kişileri olduğu söylenebilir.

Tablo 13: Muhipler’de Hane Reislerinin Sahip Olduğu Yük ve Binek Hayvanlarının Türleri ve Sayıları

Hayvan Çeşidi	Sayı	Hane	Oran%
Merkep	133	75	41
Bargir	25	16	8
Kısrak	9	5	2
Katır (Ester)	15	10	8
Öküz	104	43	32
Koşum Mandası	30	13	9
Toplam	316		

Tablodan da anlaşılacağı üzere Muhipler köyünde en çok yetiştirilen yük ve binek hayvanı %41 oranında merkeptir. Köyde en çok merkebi olan şahıs, sekiz merkep ile 8/1 numarada ikamet etmekte olan Güdüleçoğlu Mehmed bin Ali’dir. Köyde ikinci olarak en fazla bulunan yük ve binek hayvanı ise %32’lik bir oran ile öküz olduğu görülmektedir. Öküz, sanayinin gelişmediği dönemlerde, temel geçim kaynağı ziraat olan toplumlarda büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, çift sürmek, yük taşımak, hasat etmek hep öküzlerle yapılmaktadır.⁴³ Öküzlerin güçlü olmaları ve beslenme maliyetlerinin düşük olması çift sürmede tercih edilmesine sebep olmuştur.⁴⁴ Dolayısıyla öküz, Muhipler’de de köylünün vazgeçilmez bir tarım aracı durumundadır. Köyde öküze sahip olan hane sayısı 43’tür. Bu hanelerden en çok öküzü olan hane reisleri, 9/1 numarada ikamet etmekte olan Emiroğlu Süleyman bin Halil ile 75/1 hanede oturan Bekiroğlu Süleyman bin Bekir’dir. Her iki aile reisine ait dörder öküz bulunmaktadır. Köyde bir öküzü olan beş hane reisi mevcut iken hiç öküzü olmayan elli yedi hane vardır. Koşum mandası da öküz ile yapılabilen işlerde kullanılmaktadır. Muhipler’de 30 koşum mandasına 13 hane reisi sahiptir. Bundan başka on altı hanede bargir, on hanede katır, beş hanede kısrak bulunmaktadır. Hiç yük hayvanı olmayan hane sayısı on yedidir. Kalan seksen üç hanede mutlaka en az bir tane yük ve binek hayvanı mevcuttur.

Arıcılık

Muhipler köyünde arıcılık çok da rağbet gören bir uğraş değildir. Sadece bir hanede arıcılıkla ilgili kayda rastlanmıştır. 8/1 numaralı hanede ikamet etmekte olan Güdüleçoğlu Mehmed bin Ali’nin 8 arı kovanı olduğu ve bunlardan ortalama 55 kuruş kazanç elde ettiği anlaşılmaktadır.

Muhipler Köyü Gelir Dağılımı

Temettuat Defterlerinde kayıtlı hane reisleri aynı zamanda vergi mükellefi olan şahıslardır. Dolayısı ile Temettuat Defterlerinde vergi mükelleflerinin yıllık elde ettikleri bütün gelirler *hâsılât-ı senevîsi* şeklinde kaydedilmiştir. Defterde 1844 yılı gelirleri gerçek değerinde yazılırken 1845 yılı gelirleri de tahminen yazılmıştır.⁴⁵

Muhiplere ait Temettuat Defterinde vergi mükelleflerinin gelirleri ve yıllık toplamı ayrı ayrı yazılmıştır. Köyün gelirleri tarım, hayvancılık ve meslek gelirleri olmak üzere üç kısımda tasnif edilmiştir. Tarım gelirlerini ekili-dikili tarım alanlarından elde edilenler, hayvan gelirlerini büyükbaş, küçükbaş ve yük-binek hayvanından elde edilen gelirler, meslek gelirlerini ise dokumacılık, hizmetkarlık, ırgatlık, sığır çobanlığı, imamlık, berberlik gibi mesleklerden elde edilen gelirleri ihtiva etmektedir.

⁴³ Çağlar 2020, 4159.

⁴⁴ Bozkurt 2011, 144.

⁴⁵ Kütükoğlu 1995, 405; Kolay 2017, 93.

Tablo 14: 1844 Yılı Kayıtlarına Göre Muhipler Köyü Gelir Dağılımı

Gelir cinsi	Miktarı (Kuruş)	Hane	Oran %	Hane Başına Düşen Yıllık Gelir Miktarı (Kuruş)
Tarım (Mezru Tarla-Bağ-Bostan)	72.810	91	67	800
Hayvancılık (Küçükbaş-Büyükbaş-Yük ve Binek)	8.960	47	8	191
Meslek ve Diğer Gelirler	27.561	75	25	371
Toplam	109.331			

Temettuat Defterlerinde hane reisinin sahip olduğu araziler, bağ, bostan ve diğer faaliyetler yazıldıktan sonra yıllık ortalama gelirinin kuruş cinsinden miktarı verilmiştir. Buna göre genellikle en fazla gelir mezru tarlalardan yani ekili araziden elde edilmiştir.⁴⁶ Muhipler’de de en önemli gelir grubu %67’lik bir oran ile tarım gelirleri olmuştur. Köyde 91 hanede kayıtlı ekili-dikili arazilerden toplamda 72.810 kuruş gelir elde edilmiştir. Meslek gelirlerinden ise 27.811 kuruş kazanç elde edilmiştir ki bu rakamın %62’si çulhacılık geliridir. Bunun sebebi köyde 46 kişinin çulhacılık mesleği ile iştigal ediyor olmasıdır. Toplam gelirler içerisinde meslek gelirlerinin oranı %25’dir. Köyde en az gelir getiren faaliyet ise %8’lik oran ile hayvancılıktır.

Tarım Gelirleri

Muhipler’de tarım gelirleri içerisinde en fazla paya sahip olan %90’lık katkısı ile ekili tarla gelirleridir. Muhipler köyünde 80 hane reisinin 2.061 dönüm ekili tarlasından elde ettiği toplam gelir 65.284 kuruştur. Ekili tarım alanlarından dönüm başına 31,6 kuruş gelir elde edilmiştir. Ekili tarlalarda en fazla gelir getiren mahsul buğdaydır. Buğdayla birlikte arpa, yulaf, burçak, mısır gibi tahıllardan ve fasulye, soğan gibi diğer tarım ürünlerinden toplam 9.810 kile mahsul elde edilmiştir.

Tablo 15: Muhipler’de Ekili Dikili Arazi Dağılımı ve Gelirleri

Arazi türü	Miktarı (dönüm)	Hasılat miktarı	Sahip Hane	Oran%
Mezru Tarla ⁴⁷	2.061	65.284	80	90
Bağ	64	3.104	54	4
Bostan	58	3.443	62	5
Kendir	5	265	9	0,3
Afyon ⁴⁸	2	650	2	0,8
Kök boya	10	64	13	0,08
Toplam	2.200 Dönüm	72.810 Kuruş		

Muhipler köyünde 2.200 dönüm ekili-dikili araziden toplam 72.810 kuruş gelir elde edilmiştir. Tablo verilerine göre, Muhipler’de tarım geliri olarak ekili araziden sonra en fazla gelir getiren uğraş bostancılık olmuştur. Köyde 62 hane tarafından yapılan bostan tarımından 3.443 kuruş gelir elde edilmiştir. Bostancılığın toplam gelir içerisindeki payı %5’tir. Kayıtlarda tam olarak bağ ve bostanlarda hangi ürünler yetiştirildiğine dair bir bilgi yer almamaktadır. Fakat öşür miktarlarından bağlarda üzüm yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Bağcılık sayesinde köyde 54 hane tarafından 3.104 kuruş gelir elde edilmiştir.

Muhipler’de ekili dikili arazilerde hububat üretimi, bağ ve bostan tarımından başka az da olsa sanayi bitkilerinin de üretildiği anlaşılmaktadır. Sanayi bitkileri arasında %0,8’lik bir oran ile geliri en fazla olan ürün afyon olmuştur. Afyon üretimi köyde sadece iki hane tarafından yapılmaktadır. Afyon

⁴⁶ Çağlar 2020, 4160

⁴⁷ Mezru tarlaların dönümü ve hasılat miktarı hesaplanırken icara verilen tarlalar da hesaba dahil edilmiştir.

⁴⁸ Köyde iki hanede afyon tarımı yapılmıştır. Fakat bir tanesinde dönüm bilgisi mevcuttur. Diğer hanede sadece hasılat ve öşür miktarı belirtilmiştir. Bu yüzden tabloda tek hanenin dönüm bilgisi yazılmıştır.

1844-1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Kütahya Sancağı Gediz Kazası Muhipler Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı

üretiminden toplam 650 kuruş gelir elde eden bu hane reisleri 59/1 numarada ikamet etmekte olan Deli İbrahimoğlu Ali bin Mehmed ve 76/1 numarada ikamet etmekte olan Bekiroğlu Osman bin Bekir'dir. Muhipler'de 9 hanede üretilen kendirden elde edilen gelir ise 265 kuruştur. Kendirin toplam gelirler içerisindeki payı %0,3'tür. Tablo verilerine göre kök boya on üç hanede üretilmektedir. Fakat kayıtlarda dört hanenin bitkiyi daha yeni ekmiş olduğu ve sonraki yıllarda hasılat alacağı bilgisi yer almaktadır. Buna göre, kök boya üretiminden hasılat elde eden tek hane reisi 65 kuruş ile 55/1 numarada oturan Alemdaroğlu Süleyman bin Ali'dir.

Hayvancılık Gelirleri

Muhipler'de en az gelir getiren uğraş hayvancılıktır. Hayvancılık gelirleri içinde büyükbaş, küçükbaş, yük-binek hayvanları ve arıcılık gelirleri bulunmaktadır. Hane reislerinin sahip olduğu büyükbaş ve küçükbaş hayvanların et, süt, yün ve kıllarından gelir elde edilmiştir. Defter kayıtlarında hangi hayvandan ne kadar gelir elde edildiği tek tek yazılmıştır.

Muhipler'de hayvancılık gelirlerinden elde edilen miktar 1.200 hayvandan toplam 8.960 kuruş olmuştur. Toplam gelirler içerisinde hayvan gelirlerinin oranı %8'dir. Köyde 46 hanenin hayvan kaydı olmasına rağmen bu hayvanlara ait herhangi bir gelir kaydı bulunamamıştır. Bunun sebebi muhtemelen hane reislerinin kendi işlerinde kullanacak kadar hayvan sahibi olmalarıdır.

Tablo 16: 7892 Nolu Temettuat Defterine Göre Muhipler Köyü Hayvancılık Gelirleri

Hayvan türü	Sayı	Hane	Hasılat/Kuruş	Oran%
Büyükbaş Hayvan	283	44	2.105	23
Küçükbaş Hayvan	601	5	1.450	16
Yük Binek Hayvanı	316	11	5.350	60
Arıcılık	8 ⁴⁹	1	55	0,6
Toplam	1.200		8.960	

Köylü en fazla geliri %60'lık bir oran ile yük ve binek hayvanlarından elde etmiştir. 316 baş yük ve binek hayvanından toplamda 5.350 kuruş gelir elde edilmiştir. Yük ve binek hayvanından bu miktarda gelir tespit edilmiş olmasının sebebi nakliyecilik gelirlerinin de yük ve binek hayvan gelirlerine dahil edilmesindedir. Kayıtlarda her yük hayvanının ne kadar gelir getirdiği tek tek belirtilmemiştir. Yük hayvanlarından elde edilen gelirler toplu bir şekilde yazılmıştır. Nakliyecilik gelirleri kaydın sonunda "merkumun hamule hayvanatından ber-vechi tahmin bir senede temettu'âtı" şeklinde ifade edilmiştir.

Hayvancılık gelirleri içerisinde büyükbaş hayvancılık gelirlerinin oranı %23'tür. Büyükbaş hayvancılıkta tek gelir getiren tür sağman inek olup kırk üç hanede beslenen 74 baş sağman inekten toplam 1.785 kuruş gelir elde edilmiştir. Diğer büyükbaş hayvan türlerine ait gelir kaydına rastlanmamıştır.

Muhipler'de hayvan yetiştiriciliği içerisinde küçükbaş hayvanlar önemli bir yer tutar. Köylülerin et, süt, yün, gübre, deri ve yapağı ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli rolleri vardır. Gelir getiren küçükbaş hayvanlar ise sağman keçi, yoz keçi ve yoz koyundur. En fazla gelir getiren küçükbaş hayvan türü sağman keçidir. Muhipler köyünde beş hanede yetiştirilen 112 baş sağman keçiden 672 kuruş gelir elde edilmiştir. Küçükbaş hayvancılık gelirlerinin toplam hayvan gelirleri içerisindeki oranı %16 olup, köyde küçükbaş hayvan yetiştiren beş hanenin toplam geliri 1.450 kuruştur.

Hayvancılık geliri en az olan uğraş arıcılıktır. Arıcılık, toplam hayvancılık hasılatı içinde %0,6'lık paya sahiptir. Bu paya bakıldığında toplam hayvancılık hasılatı içinde arıcılık hasılatının önemli bir katkısının olmadığı görülmektedir. Öyle ki, köyde tek hane reisi tarafından yapılan arıcılık hasılatı 55 kuruştur.

⁴⁹ Kayıtlarda kovanda kaç arı olduğu bilgisi yer almadığı için toplam hayvan sayısına dahil edilmemiştir.

Meslek ve Diğer Gelirler

1844 yılında Muhipler köyüne ait gelir kayıtlarında üçüncü sırada meslek gelirleri yer almaktadır. Bu gruba aile reislerinin genellikle beden gücü ile çalışarak elde ettikleri gelirler dahil edilmiştir. Köyde dokumacılık, hizmetkarlık, ırgatlık, çobanlık, değirmencilik gelir getiren mesleklerdir. Köyün imamı ve berberi de yaptıkları hizmetin bedelini almışlardır. Muhipler köyü halkı, tarım ve hayvancılık gelirlerinden başka bahsedilen bu mesleklerden toplamda 20.835 kuruş gelir elde etmiştir.

Tablo 17: 7892 Nolu Temettuat Defterine Göre Muhipler Köyü 1844 Yılı Meslek Gelirleri

Meslek Adı	Geliri (Kuruş)	Hane Reisi Sayısı	Oran%
Dokumacılık	17.350	46	83
Sığır Çobanı	200	1	0,9
Hizmetkarlık	570	4	3
Irgatlık	1.100	4	5
Değirmenci	615	2	3
İmam	300	1	1
Berber	700	1	4
Toplam	20.835		

Tablo verileri incelendiğinde Muhipler’de tarım ve hayvancılıktan sonra en fazla gelir getiren mesleğin dokumacılık olduğu anlaşılmaktadır. Dokumacılık aynı zamanda köyde çiftçilikten sonra en çok tercih edilen meslektir. Köyde 46 hane reisi tarafından yapılan bu faaliyetten 17.350 kuruş gelir elde edilmiştir. Meslek gelirlerinin %82’si dokumacılık gelirlerine aittir.

Muhipler köyünde mesleği hizmetkarlık olan iki hane reisi mevcuttur. Fakat hizmetkarlık geliri olan dört hane reisi vardır. Bunun nedeni, bu iki hanede hizmetkarlık mesleğini hane reislerinin henüz vergi mükellefi olmayan oğulları tarafından yapılıyor olmasıdır. Hizmetkarlıktan elde edilen gelir miktarı 570 kuruş olup, toplam meslek gelirleri içerisindeki oranı %3’tür.

Köyde imam, berber, sığır çobanı olarak kazanç sağlayan birer kişi mevcuttur. Dört hane reisi ırgatlıktan 1.100 kuruş gelir elde etmiştir. Bu rakamlardan köyde hane reislerinin genellikle tarım ve hayvancılıkta ihtiyaç duydukları insan gücünü kendi hane üyelerinden karşıladıklarını söyleyebiliriz.

Değirmencilikten gelir elde eden iki hane reisi olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu şahıslardan bir tanesinin mesleği değirmencilik olarak kayda geçirilmiştir. Diğerinin mesleği *erbab-ı ziraat* olarak kaydedilmiş ise de gelir kaydında değirmen hasılatı da mevcuttur. Meslek gelirlerinin %3’ü değirmencilik gelirleridir.

Muhipler köyü kayıtlarında hane reislerinin meslek gelirlerinden başka kazançlarının da olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki, bazı aile reisleri, köy halkı ya da diğer köylerde yaşayan şahıslar ile ortaklık kurmuşlardır. Böylece kendi arazilerinin dışında *ortak hisseler*e sahip olmuşlardır. Bu ortak hisselerden elde edilen gelirler, diğer gelirler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kayıtlarda bazı hanelerde gelirler kısmında *bila mevrud* ve *bir bab esbab* olarak ifade edilmiş gelir kalemleri mevcuttur.

Tablo 18: 7892 Nolu Temettuat Defterine Göre Muhipler Köyü 1844 Yılı Diğer Gelirler Tablosu

Gelir Çeşidi	Miktarı (Kuruş)	Hane Sayısı
Ortak Hisse Gelirleri	3.810	19
Kiracılık Geliri	250	1
Saban Ticareti	60	1
Bila Mevrud Gelirler	2.606	
Toplam	6.726	

Tablo verilerine göre Muhipler’de 19 hane reisinin ortak hissesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu 19 kişi söz konusu ortaklıktan 3.810 kuruş gelir elde etmiştir. Köyde bir hane reisinin kira geliri olup kazancı 250 kuruştur. Köyde ticaret ile ilgilenen tek hane reisi 27/1 hanede ikamet eden Cin Alioğlu Hüseyin bin İbrahim’dir. Kendisinin aslında saban ticaretinden çok fazla miktarda gelir elde ettiği söylenemez. Muhipler köyünde 60 kuruşluk hasılatı ile meslek ve diğer gelirler dahilinde ele alındığında ticaretin en az gelir getiren faaliyet olduğu söylenebilir. Tabloda *bila mevrud* olarak belirtilen miktarın kazanca sonradan dahil edildiği tahmin edilmektedir. Muhipler köyünde tarım, hayvancılık ve meslek gelirleri dışında 6.726 kuruş gelir elde edilmiştir. Neticede, tarım ve hayvancılık dışında köy halkının meslek ve diğer gelirlerinden toplamda 27.561 kuruş kazandığını ifade edebiliriz. Görüldüğü gibi Temettuat Defterleri sayesinde köyün bütün ekonomik girdilerini öğrenmek mümkündür. Öyle ki başka yerlerde malı olan vergi mükelleflerinin malları, her kazanın muhassılına ayrı ayrı vergi ödeyecek olmalarından dolayı ayrıca yazılmıştır.⁵⁰

Temettuat kayıtlarında bütün gelirler tek tek yazıldıktan sonra altta toplam rakam *yıllık hasılat* olarak da belirtilmiştir. Bu kısımda hane reisinin tek bir işten geliri varsa o miktar yazılmış olup, ilaveten ziraattan, diğer meslek gelirlerinden ya da ticaretten elde ettiği ne kadar gelir türü varsa hepsi buraya tek tek yazılmış sonra da toplamı verilmiştir.⁵¹

Temettuat kayıtları, ailelerin servetlerini tam olarak ortaya koyacak nitelikte olmasalar da sanayi öncesi toplumlarda kişilerin servetlerinin büyük bir bölümünü meydana getiren arazi ve hayvanların dahil edilmiş olması nedeniyle servet mukayesesi yapılmasına imkân tanımaktadır. Buna göre köyde en fazla geliri olan hane reisi 5.039 kuruş yıllık hasılatı ile 36/1 hanede oturan Mahmudoğlu Ali bin Hasan’dır.

Muhipler Köyünde Hane Reislerinin Ödediği Vergiler

Osmanlı Devleti’nin gelir kaynaklarının temelini vergiler oluşturmaktadır. Tanzimat’ın ilanından sonra çeşitli isimler altında alınan örfi vergilerin tümü tek bir vergi altında birleştirilmiştir. Zira Tanzimat dönemi yöneticileri devletin varlığının devam ettirilmesi için toplumsal birliğin ve idari bütünlüğün sağlanması gerektiğinin bilincinde olmuşlardır. Reformların başarısının sağlam bir mali tabana bağlı olduğunu öngörmüşlerdir. Bunun gerçekleşmesi için tek çare devletin sağlam ve yeterli gelir kaynakları temin etmesi gerekmektedir. Bu yüzden mali reformların temelini vergi düzenlemeleri oluşturmaktadır.

Bu bağlamda hane reisleri tarafından ödenen vergilerin ilki bir tür gelir vergisi olan vergi-i mahsûsa diğeri ise öşür olmuştur. Öşür, “onda bir” anlamında Arapça bir kelime olup çoğulu aşardır.⁵² Aşar, şer’i vergilerin en önemlisi olup ziraat ürünlerinden Tanzimat’a kadar topraktan alınan verime göre 1/3 ile 1/10 arasında değişen oranlarda alınmıştır. Tanzimat’la birlikte bütün bölgelerde 1/10 oranında tahsil edilmeye başlanmıştır.⁵³

Temettuat Defterlerinde vergiler her hane reisinin isminin üst tarafına ve dikine yazılmıştır. Sağdan sola sırayla, hane reisinin mesleği, vergi-i mahsûsa ve öşür miktarları yazılmıştır. Vergi-i mahsûsa ait rakam “*sene-i sâbıkada vergi-i mahsûsadan bir senede vermiş olduğu*” şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁴ Vergilerin ikincisi olan öşür “*Aşar olarak sene-i sâbıkada vermiş olduğu*” başlığı altında, buğday ve arpa başta olmak üzere elde edilen mahsulün kilesi ve kıymeti kuruş olarak yazılmış ve toplam rakam belirtilmiştir.⁵⁵ Bu sayede incelediğimiz dönem içerisinde köyde hangi tür ürünlerin ne kadar üretildiği ortaya çıkmış ve bu ürünlerin o dönemdeki bedelleri tespit edilmiştir.

⁵⁰ Adıyeye 2000, 781

⁵¹ Muhipler köyüne ait Temettuat Defteri kayıtları incelenirken hane reislerinin gelirlerini toplama işleminde bazı hatalar tespit edilmiş ve doğrusu yazılmıştır. Temettuat defterlerindeki yazım hataları konusunda detaylı bilgi için bkz. Adıyeye 2000; Temettuat defterlerinde yer alan bilgilerin güvenilirliği konusunda detaylı bilgi için bkz. Güran 2000, 73-94

⁵² Şener 1990, 119; Tabakoğlu 2007, 100-103; Barkan 1964, 485-488.

⁵³ Güran 1989, 14.

⁵⁴ Fakat, vergi-i mahsusa ile gelirler arasında bir orantı yoktur. Kazancı az olan daha çok, kazancı çok olan daha az vergi ödeyebilmiştir. Bu orantısızlık tespit edilerek yeni bir sayıma ihtiyaç duyulmuştur. (Kütükoğlu 1995, 411-412)

⁵⁵ Kütükoğlu 1995, 412

Tablo 19: 7892 Nolu Temettuat Defterine Göre 1844 Yılı Muhipler Köyü Vergi Türleri ve Miktarları

Vergi Türü	Miktarı/Kuruş	Hane Sayısı	Oran%
Vergi-i Mahsûsa	19.908	94	72
Öşr	7.622	74	28
Toplam	27.530		

Muhipler köyünde hane reislerinin toplam ödedikleri vergi miktarı 27.530 kuruştur. Bunun 19.908 kuruşu vergi-yi mahsustur. Kalan 7.622 kuruşu ise öşür cinsinden verilmiştir. Başka bir deyişle toplam vergi miktarının %72'si vergi-i mahsusa, %28'i öşürdür.

Tablo 20: 7892 Nolu Temettuat Defterine Göre 1844 Yılı Muhipler Köyü Ekili (Mezru Tarla) Tarım Öşrü

Ekili (Tarla) Tarım Öşrü	Öşür Miktarı (Kuruş)	Hane sayısı	Oran%
Hububat Öşrü			
Hınta (Buğday)	4.314	69	77
Şa'ir (Arpa)	846	58	15
Burçak	11	5	0,1
Nohut	34	6	0,6
Yulaf (Alaf)	222	21	4
Mısır	144	19	3
Hububat Öşrü Toplam	5.571		
Fasulye	602	57	80
Soğan	147	24	20
Toplam	749		
Ekili (Tarla) Tarım Öşrü Toplam	6.320		

Tablo 19 verilerine göre Muhipler köyünde en fazla öşür %77'lik oran ile buğdaydan verilmiştir. Bunu arpa (%15), yulaf (%4) ve mısır (%3) gibi ürünler takip etmiştir. Köylü ürettiği tarım ürünleri içerisinde en az vergiyi ise %1'in altında değerler ile burçak ve nohuttan vermiştir. Bu rakamlar ile birlikte Muhipler köyünde hububattan ödenen vergi miktarı 5.571 kuruştur. Buna ilaveten ekili tarlalardan elde edilen diğer mahsullerden fasulye ve soğanla birlikte toplam 6.320 kuruş vergi ödenmiştir.

Muhipler'de devlete en fazla öşür ödeyen hane reisi 93/1 hanede oturan Mahmudoğlu Arif bin Mehmed'dir. Ekili-dikili tarım alanlarından ve hayvancılıktan elde ettiği gelirlerine karşılık devlete ödediği bir yıllık vergi miktarı 329 kuruştur. En az vergi veren hane reisleri ise 65/3 hanede oturan Deli Haliloğlu İsmail bin Halil ile 77/1 hanede oturan Terzioğlu İsa bin Osman'dır. Her ikisi de 2'şer kuruş *öşr-ü bağ* ödemişlerdir.⁵⁶ Hiç vergi ödemeyen hane reisleri 67/1 hanede oturan Bekiroğlu Bekir bin Ömer, 68/1 numarada oturan Hacı Hasanoğlu Hüseyin bin Halil, 80/2 numarada oturan Turucoğlu Hüseyin bin Mehmed, 87/1 numarada oturan Hacı Velioğlu Hasan bin İsmail, 94/1 numarada oturan Çetmeoğlu Süleyman bin Süleyman'dır. Bu kişilerin 1844 yılı itibariyle kayıtlarda öşür ödediklerine dair bir kayda rastlanmamıştır. Zira ne ürün elde ettikleri ekili-dikili tarım arazileri ne de gelir getiren hayvanları vardır. 4/1 numarada ikamet eden ve köyün imamı olduğu anlaşılan Bekir oğlu Molla Bekir imamlık vazifesi dolayısıyla vergiden muaf tutulmuştur.

⁵⁶ Terzioğlu İsa bin Osman'ın kaydında yardımcıları geçindiğini ifade eden *şunun bunun ianesiyle idare olunduğu* bilgisi yazılmış olsa da yarım dönümlük bağından tahakkuk eden öşrü tahsil edilmiştir.

Tablo 21: 7892 Nolu Temettuat Defterine Göre 1844 Yılı Muhipler Köyü Bahçe Ürünleri Öşür Miktarı

Vergi Cinsi	Miktarı	Hane	Oran%
Öşür-i Bostan	336	62	44
Öşür-i Bağ	288	51	38
Öşür-i Afyon	65	2	9
Öşür-i Fidan	43	5	6
Öşür-i Kendir	21	8	3
Öşür-i Harir	5	1	0,6
Toplam	758		
Bila Mevrud	311	24	
Toplam	1.069		

Muhipler’de bahçe ürünlerinden ödenen vergi miktarı toplam 1.069 kuruştur. Köylüler bahçe ürünlerinden en fazla vergiyi 62 hane tarafından gerçekleştirilen bostan tarımından 336 kuruş ödemişlerdir. Bahçe ürünlerinden ödenen toplam vergi miktarının %44’ü bostan tarımına aittir. İkinci olarak 51 hane tarafından yapılan bağcılıktan 288 kuruş öşür ödenmiştir. Bahçe ürünlerinden ödenen vergiler içerisinde bağcılıktan ödenen vergi miktarının oranı %38’dir. Sanayi ürünü olan afyon (%9) ve kendirden (%3) az üretilmesine bağlı olarak az vergi ödenmiştir. Beş hane tarafından ekilen fidanların vergi miktarı (%6) 43 kuruştur. Muhipler’de bir hane reisi tarafından beş kuruş harir⁵⁷ (%0,6) öşrü ödendiği anlaşılmaktadır. Muhipler köyünde bahçe ürünlerine ödenen vergi miktarı toplam 758 kuruştur. Bununla birlikte 24 hanenin vergi kayıtlarında *bila mevrud* olarak ifade edilen miktar ile muhtemelen bu hanelerin önceden ödememiş olduğu vergiler kastedilmektedir. Böylece köyde bahçe ürünlerinden ödenen toplam vergi miktarı 1.069 kuruşa yükselmiştir.

Tablo 22: 7892 Nolu Temettuat Defterine Göre 1844 Yılı Muhipler Köyü Hayvan Öşrü

Hayvan Öşrü	Miktarı	Hane	Oran%
Adet-i Ağnam ⁵⁸	231	5	99
Kısrak	2	1	0,8
Toplam	233		

Temettuat kayıtlarında köyün ekonomik potansiyelini öğrenmek amacı da güdülmüştür. Bu yüzden köylünün vergi dışında kalan bütün malvarlığı kaydedilmiştir. Örneğin, katır, eşek, at ve öküz gibi hayvanlar vergi dışı olmasına rağmen defterlere kaydedilmiştir. Şöyle ki, köylü bu hayvanları kendi yük ve binek işlerinde kullanırsa vergi dışı olmuştur. Eğer bu hayvanlar ile nakliyecilik yapılmış ise ya da çift sürmek için başkasına kiraya vermiş ise yani bir gelir elde edilmişse o vakit köylü elde ettiği bu gelirden vergiye tabii tutulmuştur.⁵⁹ Buna göre Muhipler’de hayvan öşrü olarak 233 kuruş ödenmiştir. Bu rakamın hemen hemen hepsi küçükbaş hayvan vergisidir. Nitekim beş hane tarafından yapılan küçükbaş hayvancılıktan ödenen vergi miktarı 231 kuruştur. Osmanlı Devleti’nde küçükbaş hayvandan alınan vergi ağnam resmi olarak ifade edilmektedir. Resmi kayıtlarda resm-i ganem, adet-i ağnam şeklinde de geçer.⁶⁰ Muhipler’de en fazla küçükbaş hayvan öşrü ödeyen hane reisi Mahmudoglu Ali bin Hasan’dır. Kendisi 318 adet küçükbaş hayvandan 701 kuruşluk gelir elde etmiş buna karşılık olarak 176 kuruş ağnam vergisi ödemiştir. Ağnam vergisinin kalan miktarı köyde küçükbaş hayvan geliri olan dört hane tarafından ödenmiştir. Muhipler köyünde büyükbaş hayvan öşrü ödeyen hane reisine rastlanmamıştır.

⁵⁷ Harir, dut ağacı anlamındadır. Kayıtlarda meyve bahçeleri sadece bahçe adıyla yazılırken dut ve zeytinlikler ayrıca kaydedilmiştir. (Kütükoğlu 1995, 407)

⁵⁸ Arapça koyun anlamına gelen “ganem” kelimesinin çoğuludur. Osmanlı maliyesinde koyun ve keçilerden alınan şer’i nitelikli bir vergi çeşididir. (Şener 1990, 140)

⁵⁹ Adıyeke 2000, 774.

⁶⁰ Emecen 1988, 478; Güran 1989, 15.

Bu sayımların kısa vadede amacı, toplam vergi yükünün bölgeler ve kişiler arasında daha adil dağılımını sağlamaktır. Uzun vadede de geniş kapsamlı bir mali reformun verilerini tespit etmek olmuştur.⁶¹

Sonuç

Kütahya sancağının Gediz kazasına bağlı Muhipler köyüne ait 7892 numaralı Temettuat Defterinden elde ettiğimiz veriler bize XIX. yy. da Muhipler köyünün sosyo ekonomik yapısını ortaya koyma imkânı sunmuştur. Bu sayede Muhipler'in XIX. yy. da sosyal ve demografik yapısı, meslek bilgileri, zirai faaliyetleri, hayvancılık faaliyetleri, gelirleri, giderleri (ödedikleri vergiler) hakkında bilgiler verilmiştir. Böylelikle köyün bahsedilen yıllarda Osmanlı maliyesine olan katkısını anlamamız sağlanmıştır. Buna göre tespit edilen ilk veriler nüfus bilgileridir. 1844 yılı verilerine göre Muhipler'de 100 hane reisi bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak köyde tahmini nüfusun 500 kişi olduğu söylenebilir.

Hane reislerinin meslekleri ile ilgili yapılan değerlendirmede köyde en önemli geçim kaynağının tarım, ikincisinin de dokumacılık olduğu anlaşılmıştır. Köyde en fazla yetiştirilen ürünler buğday ve arpadır. Sanayi ürünlerinden afyon ve kendir de az miktarda üretilmiştir. Köyde ziraatın yanında hayvancılık da önemli bir gelir kaynağıdır. Çok sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştirilmiştir. Yük ve binek hayvanlarından ise hem kâr elde edilmiş hem de bu hayvanlar günlük işlerde kullanılmıştır.

Çalışmada hane sahiplerinin hangi tür ve ne kadar vergi ödedikleri de tespit edilmiştir. Muhipler'de hane reislerinin ödediği vergiler ile ilgili olarak kayıtlarda vergi-yi mahsusa, öşür, adet-i ağnam gibi vergi çeşitlerine rastlanmıştır. Netice olarak Muhipler'de tarım hayvancılık ve meslek gelirlerinden bir yıl içinde elde edilen gelir ortalama 109.331 kuruştur. Buna mukabil devlete ödenen vergi miktarı ise 27.530'dur. Böylelikle çalışmada elde edilen veriler sayesinde Muhipler köyünün XIX.yy'ın ortalarında Osmanlı maliyesine olan katkısı ortaya çıkarılmıştır.

⁶¹ Adıyeke 2000, 774.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Osmanlı Arşivi (BOA)

Maliye Nezareti Varidat Muhasebesi Temettuat Defteri (ML.VRD. TMT. d.) 7892.

Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 375/14/10

Tetkik Eserler

Adıyeke, Nuri. (2000). Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri. OTAM, XI,769-823.

Barkan, Ömer Lütfi. (1964). Öşür, MEB İslam Ansiklopedisi içinde (C.9, 485-488). İstanbul: MEB Yayınları.

Barkan, Ömer Lütfi. (1953). Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi. Türkiyat Mecmuası, X, 1-25.

Bozkurt, Nurgül. (2011). 1844-1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Kütahya Sancağı Dazkırı Kazası Evciler Köyü'nün Sosyal ve Ekonomik Yapısı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 4/19, 138-156.

Çağlar, İ. M., Doğtekin, A. (2020). 19. yy. Ortalarında Bir Anadolu Köyü: Gümele Örneği. International Social Sciences Studies Journal. 6/70, 4146-4164.

Dağlar, Mehmet. (2011). 1571 Tarihli Tapu Tahrir Defterine Göre Gediz Nahiyesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Emecen, Feridun. (1988). Ağnam Resmi. TDV İslam Ansiklopedisi içinde (C.1, 478-479). İstanbul: TDV Yayınları.

Güneş, Ahmet. (2004). Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunların Tarih Yazıcılığında Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler. Türk Dünyası Araştırmaları. 150, 165-184.

Güneş, Mehmet. (2014). Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili. Gazi Akademik Bakış, 8/15, 221-240.

Güran, Tevfik. (1985). XIX. yy. Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. 41, I-IV, 301-319.

Güran, Tevfik. (1998). 19. yy. Osmanlı Tarımı. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Güran, Tevfik. (1998). Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. 49, 79-95.

Güran, Tevfik. (2000). 19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri. Halil İncelik-Şevket Pamuk (Haz.), Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik içinde (s.75-94). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Hinz, Walter. (1990). İslam'da Ölçü Sistemleri. Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi, 5, 1-82.

Kolay, Arif. (2012). İstanbul'un Yaşam Pınarı Çekmeköy. İstanbul: Çekmeköy Belediyesi

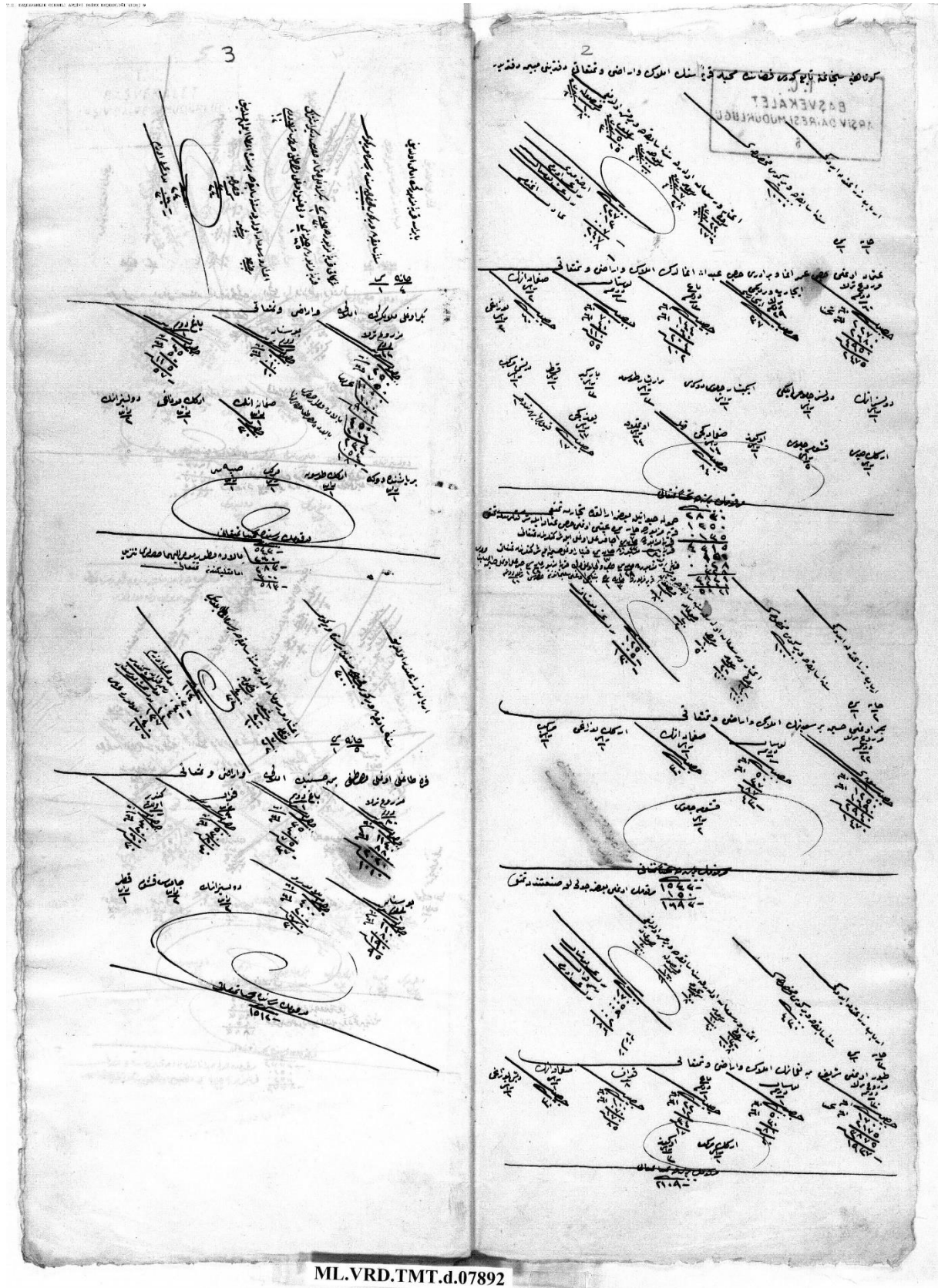
Kolay, Arif. (2014). XIX. yy. Ortalarında Kütahya'nın Gireği Nahiyesine Bağlı Bezirgân Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı (Temettuat ve Nüfus Defterlerine Göre). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Kütahya Özel Sayısı. 137-173.

- Kolay, Arif. (2017). Büyük Medeniyetlerin Büyük Kenti Büyükçekmece. İstanbul: Batı İstanbul Vakfı.
- Kütükoğlu, Mübahat. (1995). Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihî Kaynaklarından Temettu Defterleri. Belleten. LIX/225, 395-412.
- Öz, Mehmet. (2010). Tahrir. TDV İslam Ansiklopedisi içinde (C.39, 425-429). İstanbul: TDV Yayınları.
- Öztürk, Said. (1996). Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, Said. (2000). Temettuat Tahrirleri. Akademik Araştırmalar Dergisi Osmanlı Özel Sayısı. 4/5, 537-590.
- Öztürk, Said. (2003). Türkiye’de Temettuat Çalışmaları. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi. 1/1, 287-304.
- Sami, Şemseddin. (1317). Kâmus-ı Türkî. Dersaadet: İkdam Matbaası.
- Şener, Abdüllatif. (1990). Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Tabakoğlu, Ahmet. (2007). Öşür. TDV İslam Ansiklopedisi içinde (C.34, 100-103). İstanbul: TDV Yayınları.
- Varlık, M. Çetin. (1988). XVI. yy.da Kütahya Sancağı’nda Yerleşme ve Vergi Nüfusu. Belleten. LII/202, 115-167.

1844-1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Kütahya Sancağı Gediz Kazası Muhipler Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Eklr:

Ek 1: Muhipler Köyüne Ait Temettuat Defterinin İlk Sayfası (BOA, ML. VRD. TMT. d., nr.7892).

ML.VRD.TMT.d.07892